

A NEW-DEAL MÉRLEGE

SERKILENC SZÁZHARMINKETTŐBEN Roosevelt programja és terve 23 millió szavazatot kapott, 1936-ban számára a New-Deal sikere 28 millió szavazatot biztosított.

Roosevelt elnökké választása, programjának elfogadása „Új korszakot” jelentett Amerika életében. Jól tudta, hogy a gazdasági válságból kijutni régi módszerekkel lehetetlen, nagy átfogó tervei megvalósításához pedig új gazdasági felfogást kellett teremtenie. A túldemokratizált individualizmus helyére bizonyos mértékig kollektív szemléletet kellett teremtenie, amely az állam és társadalom szociális feladatait észreveszi s azok megoldását követeli.

Programbeszédeinek hangja ismeretlen volt Amerikában. A munkások és a gazdák súlyos helyzetének ismerete alapján egy csapásra meghódította a széles tömegeket, akik deszettségükben nem tudtak megelégedni a teljes szabadság és kormánytétlenséggel. Hirdette, hogy „gondoskodnunk kell a széles tömegek existenciájának biztosításáról, öregségi, betegségi és munkanélküliségi biztosítás a legkevesebb, amit megkövetelhetünk. Jól tudjuk, hogy ügyes módszereket kell kieszelnünk, hogy az egyes termelési ágak egyensúlyát tervszerűen szabályozzuk és az egész nemzet számára megteremtjük a fogyasztás lehetőségét. A közgazdasági élet tényezőinek kevésbbé a profitra és inkább a nemzet szolgálatára kell gondolniok”.

Ezzel Roosevelt az amerikai politikában teljesen új hangot ütött meg, a programhoz azonban új emberekre volt szüksége, mert a „spoiled system” embereivel nem dolgozhatott. Tanácsadói — akiket az amerikai élet Brain Trust névvel Agytrösztnek nevezett el — függetlenek voltak minden párttól, de az állami adminisztrációtól is. Legtöbbje¹ fiatal, a tudományos világban jőnevű szakember volt.

A követendő politika legfontosabb feladatának Roosevelttd együtt valamennyien azt tartották, hogy 1. a vásárlóerő növelése és megerősítése a legfontosabb, 2. aminek érdekében egyedüli lehetőségként a gazdagok könyörtelen megadóztatása kínálkozott, 3. az országot kidolgozott tervek szerint kell vezetni, 4. a termelésnek nem a bankokat és az iparmágnásokat, hanem ezek közvetlen érdekeitől függetlenül a fogyasztókat kell szolgálni.

¹ Raymond Moley, a Columbia egyetem tanára, Rexford G. Tugwell, A. A. Berle, a Columbia egyetem tanára, az „agytröszt” legradikálisabb tagja, stb.

Roosevelt jól tudta, hogy a rendkívüli módon elmélyült bajokon csak átfogó, merész intézkedésekkel lehet segíteni. Ehhez azonban nagyobb végrehajtó hatalomra volt szüksége, mint amennyi az amerikai elnöknek általában a múltban kijutott. Választását követő félév múlva összeülő parlament elé kész tervekkel állt s hogy elhatározásaiban a „spoiled system“ befolyásának még a lehetőségét is kizárja, elnökelődjével, Hooverrel nem volt hajlandó asztalhoz ülni és „átvenni tőle a dolgokat“.

Az 1933 március 9-től június 9-ig száz napig üléselő parlament eldöntötte Amerika sorsát. Száz nap elég volt arra, hogy az amerikai életet a régítől merőben, de legalább kilencven fokkal eltérő irányba állítsa át. A kongresszus tíz fontos törvényt hozott s végrehajtásához Rooseveltnek olyan hatalmat biztosított, amilyen elnöknek még soha nem volt Amerikában.

Az első és mindenekelőtt fontos intézkedése a dollár 50%-os leértékelése és az aranykivitel betiltása volt, amellyel egyidejűleg banktörvényt¹ léptetett életbe. Erre a valutapolitikai lépésre Anglia és Japán hasonló intézkedéseinek sikere bátorította fel. Versenyképessé akarta tenni az amerikai termelést a világpiacon, a termelési költségek u. i. aranyalapon számítva csökkentek és az amerikai cikkek a külföldi piacokon is meg tudták vásárolni. Ugyanakkor a dollár 50%-os leértékelésével a belföldön bizonyosfokú drágulást, áremelkedést kívánt elérni, hogy főleg a mezőgazdasági termelés folytatását lehetővé tegye, amit teljesen felborított az agrártermékek katasztrofális árzuhanása és ugyanakkor változatlanul óriási adósság terhe. A gazdaadósságok „rendezését“ tehát nem az adósságok egy részének elengedésével kívánta rendezni, hanem sokkal általánosabban és automatikusabban az árszínvonal emelésével, az eredeti arányok visszaállításával. A hiteléletben ezáltal nem elzárkózást, hanem a feszültség oldódását érte el, a bizalom visszatért, az elrejtett arany lassanként előjött a harisnyákból is és már március hónapban nem kevesebb, mint 630 millió dollárt fizettek be a bankokba.

A valutapolitikai intézkedés mellett a törvényhozás munkáját az ú. n. Recovery Program megszavazása alkotta. Ez a gazdasági élet minden ágát felölelte. Az ipari munkanélküliség enyhítése, a munkanélküliek megsegítése, munkatáborok létesítése, nagyszabású közmunkák megkezdése, a mezőgazdaság eladósodásának rendezése, új hitelek nyújtása stb. voltak a főbbek,² melyek nagy hatást értek el és a gazdasági élet megindulását előidéztek. A program sokirányú intézkedése ellenére mégis két főágra hasadt, az ipar és a mezőgazdaság talpraállítását célozva. Az ipari újjáépítés programját a National Industrial Recovery Act foglalja magába, amit rövidítve írunk: N. I. R. A., a mezőgazdaságra vonatkozó intézkedéseket pedig az Agricultural Adjustment Act tartalmazza, amit röviden csak „3 A“-nak neveznek és így jelezzük: A. A. A.

¹ Emergency Banking Act.

² Unemployment Relief Act, Federal Emergency Relief Act, Civilian Conservation Corps. Tennessee Valley Project, Home Owners Loan Act, Emergency Farm Mortgage Act, Farm Credit Act, etc.

A N. I. R. A. és az A. A. A. jelölte ki az amerikai élet új útvonalt, amely annak a jegyében haladt, hogy csak átfogó, nagy tervek alapján lehet zavarmentesen vezetni az amerikai életet.

A N. I. R. A. fő alapelve az volt, hogy 1. emelni kell a munkabéreket, 2. csökkenteni a munkaidőt, vagyis 3. növelni és megerősíteni a vásárlóerőt, ami 4. az ipari termelés fellendüléséhez vezet és 5. a munkanélküliség csökken.

Erélyes intézkedésekre volt szükség, hisz Rooseveltn maga mondta erről az óriási vállalkozásról, hogy „ez a kísérlet vagy győzelemre vagy összeomlásra vezet“. Valóban nagy merészséggel nyúlt a problémákhoz. Munkaalkalmak teremtésére és ezzel a munkanélküliség csökkentésére óriási összegeket mozgósított. A N. I. R. A. során 48 milliárd dollárt¹ költöttek közmunkák finanszírozására akkor, amikor az évi budget 3—4 milliárd között változott. De a másik oldalon is erős kézzel nyúlt bele a dolgok intézésébe. A fogyasztó, termelő és a munkás érdekek összeegyeztetését tartotta fontosnak. A N. I. R. A. életbelépte után egy év alatt 496 megegyezést létesítettek a bérminimum, a maximális munkaidő és egyéb szociálpolitikai kérdésekben. A gyárosok eleinte meglehetősen ellenállást tanúsítottak, de 1935 elején, tehát két év alatt a munkaadók 96%-a aláírta a N. I. R. A. megállapodásokat.

A N. I. R. A. code-okban két főkérdés nyomult előtérbe: a munkabérek emelése és a munkaidő csökkentése. A munkások számára 40 órás munkahetet, a tisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak számára pedig a 48 órás munkahetet a legtöbb megegyezésben lerögzítették. Valamint azt is csaknem általánosan elfogadták, hogy a túlórázás tilos és csak szükség esetén, javítóműhelyekben dolgozhatnak többet heti 40 óránál, 30%-kal magasabb órabér mellett. A megállapodásokban lerögzített legkisebb munkabér 30—40 cent körül változott és így a legkisebb heti kereset 12—15 dollár között mozgott. A nők alacsonyabb bérfizetése pedig tilos volt.

A gyermekmunkát ugyan már korábbi törvény tiltotta, de mivel azt az egyes államok törvényhozása szabályozta, a gyakorlatban annak érvényt nem szereztek. Rooseveltn ezt a kérdést egységesítette és a gyermekmunkát minden iparágban eltörölte. Tizenhat éven aluliak alkalmazása a legszigorúbban tilos, sőt bizonyos veszélyes üzemekben a korhatár 17 és 18 évig emelkedik fel. Emellett a fiatal munkások számára munkatáborokat létesítettek, ahol központi vezetés mellett barakkokban, sátrakban laknak és olyan munkát végeznek, amely a magánvállalkozás munkaalkalmát nem csökkenti; ötszázmillió dollárt irányoztak elő a munkatábor céljaira s ezáltal közel 1.5 millió fiatal munkást vontak a munkapiacról.

Rooseveltn politikájának legélesebb kritikussai sem tagadhatják, hogy az ilyen mélyenjáró intézkedéseknek — az egyik oldalon 4.8 milliárd dollárnyi munkaalkalom megteremtése, a másik oldalon a 40 órás munkahét és a gyermekmunkatiltalom megvalósítása — az

¹ Tennessee Valley Project, amely szerint kb. 10.5 millió k. holdnyi területen — ahol 2 millió ember él rendkívül elmaradott gazdasági és kulturális viszonyok között — óriási vízműveket, utakat stb. építenek.

amerikai gazdasági élet megindulása szempontjából döntő jelentősége volt. A N. I. R. A. intézkedések első évében 1934 közepéig a munkanélküliség 37%-kal csökkent, másszóval 3 millió munkanélküli talált munkát, a munkások jövedelme 39%-kal emelkedett, de a reálbérek is nőttek 25%-kal. A gazdasági fellendülés ezen tárgyi természetű „begyűjtása“ mellett óriási jelentősége volt még annak is, hogy az amerikai közhangulatba visszatért a bizalom, az életkedv, mozgásba került a 120 milliós tömeg.

Roosevelt a mezőgazdasági termelés rentabilitásának helyreállítását rendkívül fontosnak tartotta, programbeszédeiben azt hirdette, hogy „szükséges megteremteni az egyes termelési ágak között az egyensúlyt, mert ez a gazdasági rend megszilárdulását jelenti. Minden olyan törekvéssel szembenállók, amely egy-egy kategóriát a másik rovására akar megerősíteni“. Hz a tétel a mezőgazdaság erőteljes támogatását írja elő, hisz a farmereket — a népesség 28%-a — érte a legnagyobb méltánytalanság már azzal is, hogy számukra a nemzeti jövedelemnek 7—8%-a jutott. Az 1929-ben megkezdődött áresés azt eredményezte, hogy a mezőgazdaság pénzbevétele 12 milliárd dollárról 5 milliárdra esett 1932-ben. A megélhetésre jutó összeg azonban ennél még sokkalta nagyobb mértékben zsugorodott, mert a mezőgazdaság bekebelezett adósságterhe változatlan 9.5 milliárd dollár maradt a háborúelőtti 3.3 milliárddal szemben.

A megoldás nem lehetett más, — a vásárlóerő megerősítésének politikájában — mint 1. a mezőgazdaság adósságterhét csökkenteni, 2. a farmerek pénzbevételeit emelni.

A feladat megoldása egységesen a mezőgazdasági termékek árszínvonalának emelése által volt elérhető, amit a dollár értékének 1933-ban történt 40%-os csökkentése, vagyis a pénz felhígítása szolgált eredményesen.

Az egyensúly azonban csak úgy volt fenntartható, ha a termelés alkalmazkodott ahhoz az új kereskedelempolitikai felfogáshoz, amely azt vallotta, hogy a farmerek annyit termeljenek, amennyi a belső szükségleteket kielégíti és amennyit közvetlen haszonnal exportálhatnak.¹ „A régi gazdaságpolitika romantikus kalandos sikert várt és remélt az idegen piacokon, ahelyett hogy a valóban szükséges árukicserélésre gondolt volna.“ A New-Deal kereskedelempolitikai programja: a belföldi piac felvevőképes ségét a belföldi fogyasztás növelésével emelni, amit a széles rétegek vásárlóerejének fokozása szolgál, a forszírozott, sokszor veszteséges export helyett pedig a termelést és a belföldi fogyasztást kell összehangolni.

¹ Amerika külkereskedelmi forgalmának emelését volt hivatva szolgálni a Silver Purchase Act is. A pénz fedezetéül háromnegyedrész arany mellett egynegyedrészben ezüstkészletet Írtak elő. Az államkincstár evégből óriási ezüstvásárlásba kezdett. 1934. év végéig ni millió uncia ezüstöt vásárolt fel belföldön, amihez még 22 millió uncia, az évi termelés járult és még a világpiacon 185 millió uncia ezüstöt vásárolt fel. Az ezüstvásárlás az ezüst értékét erősen felhajtotta. Fél év alatt az ezüst világpiacon ára közel háromszorosára emelkedett. Az ezüstvásárlás nagy mértékben kihatott az ezüstvalutájú országokra: Kínára, Brit-Indiára és Mexikóra. A cél az volt, hogy az ezüst értékemelkedése által a távol keleti piacok vásárlóképességét fokozzák és így amerikai export lehetőségeit növeljék. Ez az intézkedés nem hozta meg azt a sikert, amit reméltek tőle.

Walace földművelésügyi miniszter előtt világos volt, hogy tartósan kb. 25 millió acre szántóföldnek kell vetetlenül maradnia. A háború alatt — Oroszország nélkül — az európai országokban 50 millió acre föld maradt műveletlenül, amit az amerikai mezőgazdaság expanziója pótol. Jelenleg azonban az európai országok az agrárországok túlszűfolttsága miatt, az importországok pedig autarkias gazdaságpolitikájuk következtében agrártermelésüket a lehetőségig fokozták. A tervgazdálkodás eszközeivel el lehetett érni a vetésterületek csökkentését, különösen akkor, ha a farmereknek a vetetlen területek után bizonyos kártalanítást fizettek, amely két ok miatt is indokolt volt. Egyrészt mert az adósságok a parlagon hevert földeket is terhelik, azok terhét pedig a többire áttolni teljes egészében nem lehetett. De másrészt a vásárlóerő fokozása, a gazdasági élet duzzasztása is amellett szólt, hogy az agrárlakosság bevételét a kártalanítással is növelni kell, annál is inkább, mert ez kínálkozott a mezőgazdasági termelés irányítása legreálisabb eszközének. A búzavetésterület 20%-os, a pamutültetvények 40%-os csökkentését határozták el 1933-ban. Az elhatározás sikerét 1934-ben a rendkívüli szárazság is biztosította, úgyhogy 20 millió acre tengeri-, 15 millió acre pamut-, 7-5 millió acre búza-, 0.5 millió acre dohány-, összesen tehát 43-0 millió acre szántóföld maradt vetetlen. De a következő években is jelentős területek maradtak parlagon, ami érthető, hisz az 1934. évben pl. a 600 millió dollár értékű pamuttermés mellett a farmerek 155 millió dollárt kaptak kártalanítás címén. A mezőgazdasági termelés csökkentése 1933-ban 278 millió dollárba, 1934-ben 594-be, 1935-ben 480-ba, azaz összesen 1342 millió dollárba került az államnak. Jelentős összegek ezek az agrárlakosság szempontjából is, mert belőlük fejeként az említett években rendre 9, 19, 15 dollár jutott.

Az A. A. A. ilyen agrár- és kereskedelempolitikai intézkedései nem maradtak eredménytelenek.¹ Az agrártermékek árszínvonala az 1932. évi mélypontról 1936 végéig 80%-kal emelkedett és közel van a krízis előtti szinthez. A mezőgazdaság pénzbevétele az 1932. évi 5 milliárd dollárról 1935-ben 8.5 milliárdra emelkedett, de a farmerek tiszta jövedelme — amire Rooseveltt a választási hadjárat során többször hivatkozott is — az A. A. A. intézkedéseinek következtében az 1932. évinek háromszorosára ugrott.

A New-Deal átfogó tervszerű intézkedéseinek eredményét ma már kétségbe vonni nem lehet, mert két tény megcáfolhatatlan: i. a munkanélküliek száma 1933 óta 6 millióval csökkent, 2. a farmerek tiszta jövedelme megháromszorozódott.

Ilyen eredményeket természetesen csak óriási áldozatok árán lehetett elérni. Az államháztartás egyensúlyáról a válságmély idején beszélni sem lehetett, mert a New-Deal programjának megvaló-

¹ Bár a Supreme Court — a legfelső bíróság — Rooseveltt intézkedéseit, a N. I. R. A. és az A. A. A. rendelkezéseit 1936 január 6-án alkotmányellenesnek és törvénytelennek jelentette ki. Ez csak annyit jelent, hogy a legfelső bíróság 9 tagja — akiknek életkora átlagosan 72 esztendő — nem érezte át a széles rétegek, Amerika létérdekét. Természetesen Rooseveltt nem állította meg munkájában a Supreme Court döntése s pl. az A. A. A. intézkedései helyett a Soil Conservation Act-tal dolgozott tovább.

sítása érdekében óriási rendkívüli kiadások keletkeztek s csak a folyó évben lehet a költségvetési deficit jelentős csökkenésére számítani. A szét nem osztott vállalati nyereség 33%-os százalékos megadóztatása u. i. kb. 600 millió dolláros kincstári bevételt ígér. Az állami költségvetés a következőképpen alakult:

	Bevétel	Deficit
	milliárd dollár	
1931/32	2·1	—3·0
1932/33	2·2	—2·9
1933/34	3·1	—4·0
1934/35	3·8	—3·6
1935/36	4·4	—3·2
1936/37	5·7	—1·1

Ennek megfelelően az államadósság évről-évre nőtt:

Államadósság		
	milliárd dollár	
1932. VI. végén	19·5	
1933. „ „	22·5	„ „
1934. „ „	27·5	„ „
1935. „ „	28·7	„ „
1936. „ „	33·5	„ „

Öt év alatt tehát az állam 14 milliárd dollár adósságot csinált, aminek súlya azonban kisebb, ha azt is szem előtt tartjuk, hogy ezáltal a nemzeti jövedelem dollárösszege 44 milliárdról 55 milliárdra emelkedett. Amerika eladósodottsága — fejenként 280 dollár — sokkalta kisebb Angliáénál, ahol a nemzeti adósságnak 850 dolláros fejkvótája ellenére hosszú évek óta irígylésreméltó prosperity tombol. Rooseveltt választási küzdelmében nem szégyelte 14 milliárdos adósság csinálását, sőt még bizonyos mértékű további hitelek igénybevételét is szükségesnek tartotta, de hangsúlyozta, hogy éppen ezzel a 14 milliárd dollárral vásárolták meg a számokban csaknem kifejezhetetlen, mondjuk 800 milliárd dollárt érő amerikai közgazdaság fennmaradását és a 120 milliós nép boldogságát.

Az amerikai gazdasági élet mozgásba jött, a termelés, a fogyasztás és a tőkeképződés emelkedik, egyszóval a fejlődés tart. A tőkepiac is megélné:

Tőke kibocsátás		
	új konverzió	
	milliárd dollár	
1928	8·0	1·9
1929	10·1	1·4
1930	6·9	0·7
1931	3·1	0·9
1932	1·2	0·6
1933	0·7	0·3
1934	1·4	0·8
1935	1·6	3·2
1936 X.	1·6	3·5

Ezek a számsorok ellentétben vannak azzal az ellenszenvvel, amely a Wall Street vezetésével az amerikai pénzügy és Roosevelt között fennáll, mert amíg ezek az elnök ellen éles politikai harcot folytattak, addig pénzügyi szükségletét nagy készséggel elégítik ki. 1936

őszén a kincstár 20 év múlva lejáró 275%-os kötvényeit összesen 400 millió dollár értékben bámulatosan rövid idő alatt tizenháromszorosán túljegyezték. A tőkések és a pénzvilág fokozódó bizalmára enged következtetni az is, hogy a kincstár könnyen tudja rövidlejáratú adósságait hosszúlejáratúvá átalakítani.

Rooseveltnak a válságmély idején, a gazdasági anarchia küszöbén, amikor 120 millió emberből már-már kihalt a hit, a bizalom, voltak terve, volt lelkiereje, volt önbizalma, merészsége, volt akaratereje, amellyel sikerült a rohanó amerikai élet számára új, biztos vágányokat lerakni. Ezek a sínek azonban 90 fokkal térnek el a régi pályától s rajta mind messzebb és messzebb haladnak, a régi világ körvonalai mindjobban elmosódnak. Mint elől mondtuk: 1932-ben Roosevelt programja és terve 23 millió szavazatot kapott, 1936-ban a New-Deal sikere számára 27.8 millió szavazatot biztosított, s ezzel átfogó tervek, nagy nemzeti szempontok érvényesülhetnek továbbra is az amerikai életben.

Az amerikai élet újszerű fejlődése nagy tanulságokat rejteget. Elsősorban azt, hogy a parlament munkaképes intézmény, ha megfelelő szellemű és akaratú tagjai vannak. Másodszor, hogy nagy problémákat csak átfogó tervek alapján, állami beavatkozás által lehet megoldani. Ez sikerre azonban csak akkor vezethet, ha az állami beavatkozás nem bürokratizálódik el, hanem szakembereknek jutott hatáskörrel, a magángazdálkodás mozgékonyásával dolgozik. Harmadszor pedig, hogy nagy eredményeket csak roppant áldozatok árán lehet elérni. Ezeket kellene a magyar élet tényezőinek is végre belátniok, ma még, amikor talán nem késő.

MATOLCSY MÁTYÁS